

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De geest van het Oude Loo. Juliana en haar vriendenkring 1947-1957

Bree, J.T.L.M. van

Citation

Bree, J. T. L. M. van. (2015, June 24). *De geest van het Oude Loo. Juliana en haar vriendenkring 1947-1957*. Uitgeverij Conserve, Schoorl. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/33647>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/33647>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/33647> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Bree, Han van

Title: De geest van het Oude Loo. Juliana en haar vriendenkring 1947-1957

Issue Date: 2015-06-24

Ruzie tussen de voorbereiders

Na de tweede conferentie zou het meer dan een half jaar duren voordat er weer een bijeenkomst op het Oude Loo werd gehouden. Voor die lange tussentijd was een aantal redenen. De belangrijkste: de al langer sluimerende tegenstellingen tussen de voorbereiders kwamen keihard aan de oppervlakte. Het gevolg was een scheuring binnen de gelederen én het verder in diskrediet raken van de conferenties.

Het onderlinge geruzie begon met de evaluatie van de tweede conferentie. Daarvoor werd niet iedereen uitgenodigd. Carola van Rechteren (uit Dalfsen) en Aurelia van Riemsdijk (uit Noordwijk) kregen van Kaiser te horen dat de overige voorbereiders op zondag 25 november op de Kleine Vuursche waren bijeengekomen. ‘Het leek ons – zo liet Kaiser achteraf weten – wel wat veel gevergd U beiden te vragen hiervoor de lange tocht naar Baarn heen en weer te maken; trouwens wij gingen pas om middernacht huiswaarts.’¹

Verslag doen van de bijeenkomst kwam volgens Kaiser ‘vanzelfsprekend’ op hem neer. Hij schreef aan Carola van Rechteren onder meer dat bepaalde passages in de circulaire verkeerd gevallen waren. Dat was volgens Kaiser juist goed, want dat maakte duidelijk dat er iets mis was met degenen die er aanstoot aan hadden genomen. De voorbereiders was er alles aan gelegen ‘die aanstoot eerlijk en welwillend tegemoet te treden, opdat onze intentie ondubbelzinnig blijkt en er van compromis in ’t geheel geen sprake blijkt te kunnen zijn’. Ook liet hij weten dat Stellwag en Van Dijk zouden gaan praten met mensen die bezwaren hadden geuit. Onder meer minister-president Drees gingen zij op de hoogte stellen ‘van onze daadwerkelijke bedoelingen’.²

Tegenover Aurelia van Riemsdijk ging Kaiser dieper in op de wijze waarop de conferenties in een kwade reuk waren geraakt. ‘De verdachtmaking van kerkelijke en politieke zijde, ook bij de Regering is een staaltje van Hollandse laaghartigheid tegenover een pogen, dat open kaart spelend, ter geruststelling van alle machts-instituten bij voorbaat heeft verkondigd: wij vormen geen partij of secte.’ Tenslotte raadde hij met het oog op de komende feestdagen het boek *Hoort naar mijn stem* van Franz Werfel aan. Dit lijvige verhaal over Jeremiah, dat ook bij de Mijnssens en de Piersons in de boekenkast stond, getuigde volgens Kaiser van groot inzicht. ‘Hoe Werfel dit geweten heeft, is me een raadsel. Hij was een Rooms geworden Jood.’³

Zes van de acht oorspronkelijke voorbereiders op de brug naar het Oude Loo, (v.l.n.r.): Joop van Dijk, Bep Pierson, Frans Mijnssen, Adolphine van Heeckeren, Wim Kaiser en Willy Stellwag.

Onderhoud met Drees

Stellwag en Van Dijk gingen het gesprek aan met Willem Drees, die had laten weten moeite te hebben met de uitnodiging en er daarom van had afgezien de conferentie bij te wonen. Aanvankelijk had de door de afwijzing beledigde Kaiser een boze brief naar Drees willen sturen, maar daar konden de andere voorbereiders hem tijdens de bijeenkomst op 25 november van weerhouden.

Van Dijk en Stellwag togen op 20 december 1951 naar Den Haag voor een persoonlijk onderhoud. Van dat gesprek maakten zij een uitgebreid verslag. De bezwaren van Drees richtten zich ten eerste op de aard van de uitnodiging, die voor verschillende geestelijke stromingen niet acceptabel en zelfs kwetsend zou zijn. Verder vond hij het onjuist dat de koningin te nadrukkelijk en als enige op de uitnodiging vermeld stond, waardoor niet duidelijk was wie voor de organisatie en voor de selectie der sprekers verantwoordelijk waren. Daarnaast had Drees de stellige indruk dat Kaiser en Hofmans hun stempel drukten op de conferenties en dat andere voorbereiders slechts een onderge-

schikte rol vervulden. Een laatste punt van zorg was, volgens het verslag van Van Dijk en Stellwag, dat uitnodigingen werden gezonden naar 'belangrijke buitenlandse politieke persoonlijkheden; in het bijzonder heeft zijn ambtgenoot van Buitenlandsche Zaken hiertegen bezwaar, waarvan hij meende, dat dit reeds ter kennis van de voorbereiders was gebracht'.⁴ De betreffende ambtgenoot was de VVD'er Dirk Stikker en het leidt geen twijfel dat werd bedoeld op de vermeende uitnodiging voor Radhakrishnan.

Drees wees erop dat het gebruik maken van een koninklijk paleis en de persoonlijke aanwezigheid van Juliana aan de Oude Loo-conferenties een bijzonder karakter verleenden. Dat de koningin, toch het symbool van eenheid van het Nederlandse volk, aan de bijeenkomsten 'Haar hoge bescherming en steun' had gegeven, betekende dat de voorbereiders alles dienden te vermijden 'wat de verhouding tussen H.M. en het Nederlandse volk nadelig zou kunnen beïnvloeden, dan wel de indruk zou kunnen vestigen, dat hier tegen bepaalde geestelijke stromingen, welke in het Nederlandse volk levend zijn, wordt stelling genomen'.⁵

Stellwag en Van Dijk probeerden duidelijk te maken dat het om de persoonlijke, geestelijke gerichtheid tot God ging en om een verdieping van het religieuze besef 'ongeacht van welke richting'. Hun daaropvolgende opmerking zou de goedkeuring van Kaiser niet hebben kunnen wegdragen: 'Dat dit streven op enigerlei wijze zou kunnen worden uitgelegd als een critiek op de Kerken of op geestelijke stromingen als zodanig, moet ten stelligste worden ontkend'. Ook benadrukten zij dat alle voorbereiders, 'die één zijn in de onderschrijving van de doelstelling', hun eigen verantwoordelijkheid hadden. Bij Drees was door het gesprek de bezorgdheid niet geheel weggenomen, maar hij hoopte dat 'bij een herhaling van de conferenties op het Oude Loo de voorbereiders aan de hiervóór genoemde bezwaren ernstige aandacht zullen schenken, hetgeen wordt toegezegd'.⁶

Twee dagen later gingen Stellwag en Van Dijk naar Juliana om van hun gesprek met Drees verslag te doen. De koningin was niet erg onder de indruk. Al breiend aan een trui voor Trix veronderstelde zij dat de minister-president het niet echt begrepen had en veel meer achter de Oude Loo-conferenties zocht dan gerechtvaardigd was. Ook weersprak Juliana ten stelligste de geruchten dat zij via de doorgevingen door Hofmans beïnvloed zou worden, 'mogelijk ook in staatszaken'. De vorstin wees haar beide gesprekspartners op iets dat zij volgens haar wel moesten weten, namelijk dat Hofmans weliswaar over een unieke gave en direct contact met 'omhoog' beschikte, maar bij haar doorgevingen altijd zei: 'U moet [er] uit nemen wat U ervan begrijpt'.⁷

Op 21 januari 1952 kwamen de voorbereiders samen bij Frans en Erna Mijnsen in Baarn, waar Greet Hofmans ziek te bed lag.⁸ Van Dijk probeerde mondeling verslag uit te brengen van het gesprek dat Stellwag en hij met Drees hadden gevoerd. Maar het ging mis omdat, volgens Van Dijk, de 'daarop gevolgde gedachtenwisseling plotseling [werd] afgebroken door het ver-

trek van den heer Kaiser',⁹ die zich bovendien nogal denigrerend over de minister-president had uitgelaten. Diens bezwaren werden afgedaan als 'wereldse hovaardij'. Er was nog wel tijd geweest voor de bespreking van een doorgeving inzake de conferenties, die er volgens Kaiser op neerkwam dat hij 'het bootje met voorbereiders door de storm zou moeten loodsen'. Dat had Kaiser begrepen van Hofmans, terwijl Stellwag eerder op de avond een heel andere boodschap van de zieke doorgeefster had meegekregen.¹⁰

Stellwag haakt af

Tien dagen later liet Stellwag schriftelijk weten ermee te stoppen. Ze zag 'geen mogelijkheid meer tot realisering van de verheven doelstelling waarachter ik mij volledig had gesteld'. Zij was tot dit besluit gekomen 'omdat door de destructieve geesteshouding van een der leden ten aanzien van andersdenkende groepen het comité overgehaald wordt een koers te nemen die mijns inziens in flagrante strijd is met de verheven doelstelling zelf'. Bovendien mocht een streven waar de koningin zich achter had geschaard niet leiden tot verdeeldheid, maar 'moet zich richten op vereniging'.¹¹ Het is duidelijk dat Stellwag met 'een der leden' Kaiser bedoelde.

Het was Frans Mijnsen die Stellwag van repliek diende. Haar schrijven had hem verbaasd. Zij had het over een 'verheven doelstelling', maar volgens hem ging het om een 'bewustworden'. De uitdrukking 'destructieve geesteshouding' vond hij volstrekt onwaardig. 'Misschien ben je zelf al tot de ontdekking gekomen, dat je iemand beschrijft, die bewezen heeft meer opbouwend te zijn, als er weinigen zijn op dit moment.'¹² Mijnsen zou vierkant achter Kaiser blijven staan.

Wim Kaiser schreef vervolgens naar Erna en Frans Mijnsen, Bep en Bob Pierson en Walraven en Rita van Heeckeren een brief, waarin hij refereerde aan de bijeenkomst op 21 januari. Kaiser gaf toe verre van volmaakt te zijn en dat zijn eerlijkheid soms hard kon overkomen, maar benadrukte ook dat hij zich nooit had verlaagd tot op de persoon gerichte aanvallen, hoewel hij daar alle reden toe had gehad. Vijf van de zes adressanten hadden hem wel hevig bekritiseerd.¹³

In twaalf punten probeerde Kaiser de kritiek op zijn wijze van optreden te weerleggen. Hij was aangesproken op zijn 'te hard of te lang' aan het woord blijven en de wijze waarop hij andersdenkenden benaderde. Zijn optreden werd als 'onbillijk', 'meedogenloos' en 'grof' getypeerd. Hij zou, zo werd gezegd, zich wel wat tactvoller kunnen uitlaten. Maar had Kaiser niet, zoals hij fijntjes opmerkte, 'van de Naamloze geleerd zonder oordeel te zijn'? Dus kaatste hij de bal terug naar de criticasters: 'Wat kàn jullie oordeel dan in wezen anders zijn dan projectie der eigen verkeerdheid?' Hij verwees naar Jezus die zo ontzettend had geleden door het 'gehaat worden zonder oorzaak'. En met veel gevoel voor dramatiek schreef hij: 'Ach, er is zo heel veel meer, wat ik u maar niet zeg'. Maar zwijgen over de kritiek wilde Kaiser niet, uitleggen wel. Hij hoopte dat de drie aangeschreven echtparen zijn goede raad zouden

aannemen en zich zouden bezinnen op hun standpunten en hun eigen, onzuivere motieven. Hij sloot af met de hartenkreet: 'Ik weet me helemaal "alleen", maar dat is beter dan elk compromis'.¹⁴

Van Dijk botst met Kaiser

Ondertussen trachtte Van Dijk de brokstukken te lijmen en 'een oogje in het zeil [te] houden', zoals hij Drees liet weten.¹⁵ Hij wilde de discussie over de bezwaren van Drees voortzetten en het vertrek van Stellwag bespreken en vroeg de voorbereiders om op 12 februari bij hem thuis samen te komen.¹⁶ Voorafgaand stuurde hij het inmiddels op schrift gestelde verslag van het gesprek met Drees naar de resterende voorbereiders en de particulier secretaris van koningin Juliana, Walraven van Heeckeren van Molecaten.

Maar tot een gesprek kwam het niet. De dag ervoor liet Joop van Dijk schriftelijk weten dat de door hem geïnitieerde bijeenkomst werd uitgesteld. Dit omdat Frans Mijnsen en Adolphine van Heeckeren van Molecaten verhinderd waren en omdat van Kaiser nog altijd geen bericht was ontvangen. Er zou worden gezocht naar een nieuwe datum waarop wel iedereen aanwezig kon zijn, bijvoorbeeld begin mei.¹⁷

Op 29 april liet Kaiser echter aan de voorbereiders weten dat er in juli 1952 een nieuwe conferentie zou worden gehouden. Hij maakte ook meteen bekend wie dan zouden spreken. Van Dijk was woedend en sprak van 'een fait accompli'. Hij achtte Kaisers handelswijze 'onbegrijpelijk, omdat er wel degelijk is afgesproken, begin Mei bijeen te komen, en slechts voorlopige contacten op te nemen, maar niets definitiefs te ondernemen, alvorens een nader gezamenlijk overleg van Voorbereiders zou hebben plaats gevonden. Dit overleg klemte te meer, omdat de resultaten van mijn bezoek aan den Heer Drees [...] niet verder zijn besproken'.¹⁸ Van Dijk wees in 'grote ernst' op '*onze gezamenlijke verantwoordelijkheid*'. De bezwaren van Drees en Stellwag moesten serieus worden genomen. Hij deed aan alle voorbereiders met uitzondering van Kaiser, het voorstel om op zaterdag 17 of zondag 18 mei bij hem thuis alles te bespreken. Als bijlage voegde hij een kopie van zijn antwoord aan Kaiser op diens schrijven van eind april; ook de koningin kreeg een afschrift.¹⁹

In dat antwoord betreurde Van Dijk het achterwege blijven van voorafgaand gezamenlijk overleg en dat geheel tegen de afspraken in toch door Kaiser eigenmachtig definitieve afspraken waren gemaakt voor een nieuwe conferentie en de daarvoor uit te nodigen sprekers. Hij tekende protest aan tegen deze gang van zaken en liet weten zich te beraden op zijn rol als voorbereider. Hij verzocht Kaiser met betrekking tot de uitnodigingen voor de deelnemers vooralsnog niets te doen voordat daarover overleg was geweest. Uit de brief blijkt dat de gerezen moeilijkheden niet alleen tot het vertrek van Stellwag hadden geleid, maar dat ook Aurelia van Riemsdijk was opgestapt. Tevens schreef Van Dijk dat hij niet alleen met Drees had gesproken, maar ook met Philip Kohnstamm (die getuige de briefwisseling met Bep Pierson sceptisch stond tegenover de Oude Loo-conferenties).²⁰

Drie dagen later, op 13 mei, reageerde Kaiser. Hij was uiterst verbolgen over het feit dat Van Dijk hem geen uitnodiging had gestuurd voor de vergadering in het aanstaande weekend. Bovendien was hij van mening dat er sprake was van stemmingmakerij. Kaiser meende dat op de bijeenkomst van 21 januari wel degelijk overeenstemming was bereikt over de sprekers voor de volgende conferentie en die hadden inmiddels toegezegd, evenals prof. Van Os die op genoemde avond was voorgesteld. De datum van de conferentie, 25 tot 27 juli, was volgens Kaiser ‘noch door mij, noch door een der andere voorbereiders op zijn eigen houtje vastgesteld, maar uitsluitend door die Leiding die ook Uw bezoek aan de heren Drees en Kohnstamm beschikte’.²¹ Er had dus blijkbaar een doorgeving aan ten grondslag gelegen.

Bep Pierson en Frans Mijnsen zonden op 15 mei ieder afzonderlijk een reactie naar Van Dijk. Zij wezen er allebei op dat de voorbereiders zich hadden te schikken naar Gods wil. Het ging volgens Mijnsen om een Goddelijke opdracht, ‘die ook bij ons de vraag ontlokt, “wie zijn wij, dat wij dit mogen doen?”’ Compromissen waren uit den boze en het was daarom ook onvermijdelijk dat het Oude Loo beroering en strijd met zich bracht, aldus Mijnsen, die ook opriep ‘trouw te blijven aan de Leiding van Omhoog’.²²

Dat werd, in iets andere bewoordingen, eveneens door Bep Pierson benadrukt. Zij had telefonisch contact gehad met Van Dijk, maar pas daarna was haar gebleken dat Kaiser voor de komende bijeenkomst niet was uitgenodigd. Pierson liet dan ook, net als Mijnsen, weten niet te komen. ‘Ik heb namelijk bezwaar tegen een bespreking wederom op dit niveau (eindeloos is hier al over gesproken, bij ons, bij de Heeckerens, en tenslotte bij de Mijnsens en de Koningin, en op deze wijze “eruit” komen we toch niet).’ Het Oude Loo was volgens haar ook iets anders dan alle andere pogingen tot vrede te komen, iets anders dan alle andere conferenties. ‘Wanneer we dit werk mogen doen hebben we ons alleen maar naar omhoog te wenden en niet naar de wereld.’ Aan het slot van haar brief gaf zij Van Dijk nog de raad mee om zich eerst grondig te bezinnen op zijn individuele houding tot God, voordat hij definitief zou besluiten te stoppen met ‘het op zich zelf zo intens onschuldige en zuivere Oude Loo’.²³

Van Dijk uitte daarop tegenover Bep en Bob Pierson zijn bezorgdheid omtrent de gang van zaken rond de conferenties. Vooral Greet Hofmans en Wim Kaiser moesten het ontgelden. Dat Hare Majesteit moest opereren binnen de bestaande religieuze en politieke constellatie, beseften zij niet. Als zij door zouden gaan op de ingeslagen weg, waren moeilijkheden niet te vermijden. Van Dijk wilde alles doen om het Koningshuis te waarborgen, maar vreesde het ontstaan van een ‘Raspoetin-legende’ als ‘Oranje bij voortdurend zou worden geïdentificeerd met mejuffrouw H. en den heer K.’ Als hij van tevoren op de hoogte was geweest van de denkwijze van Kaiser, zoals onder meer in diens door Van Dijk als ‘esoterisch’ en ‘christen-anarchistisch’ omschreven werk tot uitdrukking kwam, was hij waarschijnlijk niet tot de groep van voorbereiders toegetreden.

Van Dijk stond nog altijd pal achter de doelstellingen van de conferenties zoals geformuleerd door de koningin, ‘die ik in het afgelopen jaar heb leren

waarderen om haar zuiverheid en spontaniteit'. Hij had op 12 juni 1951 dan ook spontaan zijn medewerking toegezegd, omdat hij geheel kon instemmen 'met de gedachte van de koningin om boven verdeeldheid des geloofs in een tijd van geestelijke verwarring te wijzen op de Enige Universele Bron van het menselijke bestaan en door middel van het Oude Loo een rustpunt te vormen van bezinning en samenspraak'. Maar hij had niet beseft dat Kaiser en vooral de doorgevingen van Hofmans allesbepalend zouden zijn. 'K. drukt zich steeds op een uiterst gevaarlijke wijze uit, die hem bij voortduring in botsing zal brengen met kerkelijk georiënteerde mensen van vele gezindten en ook met vele buitenkerkelijken.' Van Dijk vreesde dat Kaiser alles naar zich toe zou blijven trekken en van het Oude Loo 'een Kaiser-bijeenkomst' wilde maken in plaats van 'een initiatief van de koningin'.

Vervolgens nam Van Dijk Hofmans op de korrel. 'Mejuffrouw H. vormt een zeer apart probleem. Het is algemeen bekend, dat zij de stuwende kracht van de Oude Loo-bijeenkomsten is. Dit nu zou niets te betekenen hebben, wanneer de bijeenkomsten gehouden werden op het landgoed de Treek, of de Hoge Veluwe. Maar in een koninklijke omgeving gehouden bijeenkomsten verwekken onmiddellijk associaties, die voortdurend voedsel geven aan geruchten, dat er een zeer nauwe band bestaat tussen haar en de koningin. Die band is er, zullen jullie zeggen, maar ik stel hier nu juist tegenover, dat dit in een constitutionele monarchie op verzet moet stuiten.'

Van Dijk zei meermaals kritiek te hebben geuit, maar geen gehoor te hebben gevonden. 'Ik riposteer: ik zie dat de groep blindelings een weg volgt, die ten verderve zal voeren, en het Huis van Oranje in voortdurende opspraak zal brengen. Blind voor de realiteit van de dingen, blind ook voor de gevolgen, betreedt men een weg, die voert naar het open conflict.'

Van Dijk stelde voor om ofwel de conferenties te beëindigen, ofwel op een andere plaats te houden, ofwel op het Oude Loo voort te zetten, maar dan georganiseerd door een groep, door de koningin aan te wijzen, 'welke het Nederlandse volk in al zijn geledingen representeert'. Maar vooral dienden 'mej. H.' en 'K.' zich er niet langer mee te bemoeien.

'Ik vermoed echter, dat niemand naar mij zal willen luisteren en dat mijn stem die zal zijn van den roepende in de woestijn.' Ook kondigde hij aan dat als er geen bevredigende reactie kwam, hij terug zou treden als voorbereider en dat niet in stilte! Hij wenste immers 'niet met de vinger te worden nagewezen als één van hen, die – nu reeds – worden beschouwd als ondergravers van het gezag en het prestige van Oranje'.

Hij gaf toe veel te danken te hebben aan Bep en Bob Pierson, via wie hij bij het Oude Loo betrokken was geraakt. Hij hoopte dat beiden op zijn uitnodiging zouden ingaan en 'zondagavond' zouden komen voor overleg met de voorbereiders bij hem thuis, 'en zult inzien dat het mij dodelijke ernst is om een eind te maken aan een situatie, die ik van geestelijk en politiek-staatskundig standpunt bezien rampzalig vind'.²⁴

Van Rechteren en Van Dijk stappen op

Maar die samenkomst kwam er niet. Toen Carola van Rechteren op 17 mei telefonisch door Joop van Dijk op de hoogte werd gesteld van het feit dat de bijeenkomst de volgende dag niet door zou gaan, was voor haar de maat vol. Ze kapte ermee. Het geharrewar tussen Kaiser en Van Dijk vond ze 'hoogst onverkwikkelijk'. Aan Bep Pierson liet ze weten zich niet te kunnen vinden in de doorgeving van 21 januari. 'Wel wil ik U dit zeggen: van Juffrouw Hofmans heb ik iets geleerd waarvoor ik haar eeuwig dank verschuldigd ben – uit bittere ervaring werd mij duidelijk dat de doorgevingen een zaak zijn van het persoonlijk intuïtief inzicht van degene die de doorgevingen ontvangt. *Zelf*, uit eigen verantwoordelijkheidsbesef jegens het Hoogste, hebben wij te weten wat ons te doen staat.' Maar haar werk als voorbereider van de conferenties kon ze niet voortzetten, omdat haar de volledige overgave daartoe ontbrak. Zij eindigde haar schrijven met de wens: 'moge het U en al de anderen goed gaan op de ingeslagen weg die ik niet meer volgen mag'.²⁵

Opmerkelijk was dat Kaiser op deze opzegging, mede namens de andere overblijvende voorbereiders, uitgebreid en begripvol reageerde. Hij liet zelfs weten geroerd te zijn. 'Van hen die uit het Comité getreden zijn, bent U de enige die zich niet in persoonlijke irriteringen begaf; de enige die openlijk en ernstig de aandacht op het essentiële richtte en daaruit Uw motivering hebt geput.' Carola van Rechteren had volgens Kaiser begrepen dat het alles of niets was, dat uit de doorgevingen niet naar believen geplukt mocht worden. Hij wees er nog eens op dat door al dit kleingeestige gedoe zijn begrip toenam voor de vijandigheid die Jezus ten deel was gevallen. En 'wie het Evangelie goed leest ziet wel, dat Hij niet sprak van lijden om een ideologie of ideaal, maar om Zijn Naam'.²⁶

Ook Aldolphine van Heeckeren van Molecaten deed haar duit in het zakje. Dat blijkt uit de brief van Van Dijk waarin hij te kennen gaf zich terug te trekken uit de kring van voorbereiders. Volgens hem werd veel te veel geluisterd naar wat mejuffrouw Hofmans doorkreeg. Zo had barones Van Heeckeren hem onomwonden laten weten: 'Alles staat of valt met het geloof in de bron van de doorgevingen door mej. Hofmans'. En bovendien: 'Daar wij het voorrecht hebben, via mej. Hofmans alle verantwoordelijkheid voor onze beslissingen door haar doorgevingen te laten leiden, zijn Dreesjes enz. van nihil belang'. Zij meende dat de voorbereiders niet uit de doorgevingen datgene mochten kiezen wat hen welgevallig was. Het was alles of niets.

Volgens Van Dijk was er sprake van een 'verregaande zelfoverschatting, wanneer de heer Mijnssen meent, dat de voorbereiders dragers zijn van een goddelijke opdracht. In mijn ogen zijn de voorbereiders slechte uitvoerders van een goed Koninklijk initiatief'. Bovendien wees hij Kaiser en de zijnen nog fijntjes op het volgende: 'In een wereld, die bedreigd wordt door een materialistische levensfilosofie, die het zelfstandig denken en handelen van de menselijke persoonlijkheid ondermijnt, heb ik mij reeds veel eerder bewust geschaard aan de zijde van hen die voor de geestelijke vrijheid en het recht en

de plicht van ieder mens om zelfstandig te zoeken naar waarheid, op de bres staan’.

Dat was volgens Van Dijk bij de organisatoren van het Oude Loo blijkbaar niet het geval. En dus restte hem niets anders dan zijn aanbeveling voor de conferenties in te trekken en dacht hij daarbij in de eerste plaats aan koningin Juliana, ‘die in het afgelopen jaar op zulk een vorstelijke wijze Haar steun verleende aan de uitvoering van Haar oorspronkelijk initiatief’. Ook liet hij weten het als zijn plicht te beschouwen iedereen te waarschuwen ‘die Gij binnen Uw magische cirkel wilt trekken op de zelfde onoprechte wijze en onder schoonklinkende leuzen als Gij mij dit hebt trachten te doen’.²⁷

Een ‘groteske poppenkast’

Na het mislukken van zijn poging Kaiser buitenspel te zetten, haakte Van Dijk teleurgesteld af. Hij beschouwde het vervolgens als zijn taak zoveel mogelijk mensen te laten weten wat er gaande was. Daartoe schreef hij onder meer brieven aan de directeur van het Kabinet der Koningin, Marie Anne Tellegen; Wilhelmina’s secretaresse Jeanette Geldens; Bernhards particulier secretaris F.A. de Graaff en vice-admiraal Nico Rost van Tonningen. Zij moesten respectievelijk minister-president Willem Drees, minister van Binnenlandse Zaken Louis Beel, prins Bernhard en minister van Defensie Kees Staf op de hoogte brengen van de gevaren die Juliana bedreigden.²⁸

Van Dijk deed uitgebreid zijn wedervaren met de Oude Loo-conferenties uit de doeken en de wijze waarop de kring rond Hofmans volgens hem ‘volkomen verblind’ was geraakt en ‘volledig gevangen in de occulte ban’. Hij meende dan ook een ‘ernstige waarschuwing’ te moeten laten horen. ‘De gehele opzet schaadt Nederlands aanzien en positie in het buitenland en geeft aanleiding tot het ontstaan van een Raspoetin-legende, welke evenmin bevorderlijk is voor de waardering van het Nederlandse volk voor zijn constitutionele instellingen’.²⁹

Van Dijk stuurde het hoofd van de Binnenlandse Veiligheidsdienst, Louis Einthoven, afschriften van zijn correspondentie met koningin Juliana en anderen.³⁰ In het begeleidende schrijven stelde hij nog eens nadrukkelijk dat iedereen erop gewezen diende te worden ‘zich verre te houden van deze magische cirkel’. Volgens hem was er zelfs sprake van een heus complot.

Ik heb nu een overzicht en een diepere kennis van details dan ooit tevoren en meer en meer wint bij mij de mening veld, dat de gehele zaak geen louter toeval is: het samentreffen van een helderziende mej. H. en een demagoog, mijnheer K., die weer allebei toevallig met v. Heeckerens en andere adel in aanraking komen om daarna via deze schakels en den heer Koot in koninklijke kring door te dringen. Er worden mij nu bepaalde dingen duidelijk, die wijzen in de richting van een doelbewust streven van een complot. Denk niet, dat ik nu plotseling zelf spoken zie, maar soms werkt toch iets als een zesde zintuig, dat mij waarschuwt.³¹

Wat het complot beoogde, werd door Van Dijk niet nader gespecificeerd. Wel adviseerde hij in een later schrijven om via een soort stille diplomatie te proberen Juliana uit de kring rond Hofmans en Kaiser los te weken. Hij vreesde echter dat de kans op succes gering was, want om de koningin tot andere inzichten te brengen moest er volgens hem 'een wonder geschieden'.³²

Niet alleen Van Dijk sprak van een complot, Philip Metman liet zich in soortgelijke termen uit. De Nederlands-Britse psychiater die op de eerste Oude Loo-conferentie gesproken had en op enkele discussieavonden met Juliana present was geweest, correspondeerde met Van Dijk en die stuurde de 'confidentiële' brief door aan BVD-baas Eindhoven. Ook Metman was niet mals voor Kaiser en Hofmans, al wist hij niet zeker of zij 'doortrapte psychopaten' dan wel 'naïevelingen' waren. Het maakte volgens hem trouwens niet uit, het was allebei even kwalijk. Metman geloofde stellig dat Juliana het slachtoffer was van Kaiser en Hofmans, 'die – afgezien van de diepere beweeggronden voor hun handelen – [...] bewust tactieken en methoden gebruiken, die er op gericht zijn, het oordeelsvermogen en de individuele verantwoordelijkheid van hun "volgelingen" gewelddadig te breken en te ondermijnen'.

Metman was in 1951 met een positieve grondhouding naar Apeldoorn afgereisd, maar vervolgens werd hij, eenmaal ingewijd, 'sterk teleurgesteld en kreeg al zeer spoedig de overtuiging, dat hoofdzakelijk twee mensen, Me-juffrouw Hofmans en de Heer Kaiser alle lijntjes in de hand hadden en een doel vervolgden, waarvan het mij buitengewoon moeilijk viel, uit te maken, of het berustte op droomerij of op onbegrijpelijk-sinistere beweeggronden'.

Metman hekelde met name de 'buitengewoon scherpe en tactisch goed geschoolde debatteer-trucs' die Kaiser inzette als iemand iets offerde 'dat niet in zijn "plan" paste'. Als voorbeeld gaf hij een avondbijeenkomst op de binnenplaats van het Oude Loo, waar Mario Montessori een opmerking had gemaakt die bij Kaiser niet in goede aarde viel.

Ik zal mijn verbazing nooit vergeten, waarmede ik plotseling uit den 'mystieken' Kaiser iets naar buiten zag springen, dat mij aan jarenlang getraineerde communistische en fascistische volksredenaars herinnerde. [...] Talrijke andere indrukken, te vele om alle te herhalen, hebben me langzamerhand, vooral gedurende mijn verblijf in October 1951 ten huize der familie Pierson en gedurende den laatsten van mijn voordrachtsavonden, waar de Koningin zoowel als Mej. Hofmans tegenwoordig waren, de overtuiging gegeven, dat hier een bewust plan aan het werk is, dat gebruik maakt van hypnotische en demagogische tactieken, om een uitsluitend door Mej. Hofmans sprekenden 'God' een macht te verschaffen, die voor de Koningin persoonlijk, voor Nederland in het algemeen, en misschien zelfs voor de eendracht in de Noord Atlantische Unie hoogst bedenkelijk zou kunnen worden.

Wat het ‘sinister plan’, zoals hij het elders noemde, precies betrof, maakte de in Londen wonende Metman niet duidelijk. Maar het was hem inmiddels wel opgevallen dat overal in Nederland waar hij over Juliana sprak, de vraag werd gesteld of hij ‘een zekere Mej. Hofmans’ kende, die ‘als de “vrouwelijke Rasputin” bekend was’. Ook in Engeland begon men zich af te vragen

wat voor een groteske poppenkast de bijeenkomsten op het Oude Loo eigenlijk vertegenwoordigen, en of niet het gehele spelletje misschien geen ander doel heeft dan de Koningin den indruk te geven, dat zij deel neemt aan een wereldbewegende geestelijke beweging, terwijl inderdaad de bezoekers en sprekers totaal overtuigd zijn, dat – wàt ook de ‘geestelijke’ impuls moge zijn, die bovendien tot uitdrukking tracht te komen – hier een psychotisch gedoe de overhand heeft en alle creatieve en goede krachten paralyseert.³³

Metman zag tal van overeenkomsten met de ernstig gestoorde patiënten in zijn eigen psychiatrische kliniek. Opgemerkt moet nog worden dat Metman en Van Dijk elkaar kenden en over deze kwestie met elkaar correspondeerden en hun opvattingen daarmee ook versterkten. Giebels meende zelfs dat Van Dijk de complottheorie van Metman had overgenomen.³⁴

Door het opstappen van achtereenvolgens Stellwag, Van Riemsdijk, Van Rechteren en Van Dijk waren er van de oorspronkelijke acht voorbereiders nog maar vier over. Bep Pierson, Frans Mijnssen en Adolphine van Heeckeren van Molecaten schaarden zich onvoorwaardelijk achter Kaiser, de spreekbuis van Greet Hofmans. Op de achtergrond speelden ook Walraven en Rita van Heeckeren van Molecaten en Juliana een rol bij voorbereiding van de eerstvolgende Oude Loo-conferentie. Ondanks de ‘laster-actie en Metman-intrige’³⁵ gingen de bijeenkomsten gewoon door. Inmiddels waren in de ogen van politici als Drees en Stikker de toch al dubieus bevonden conferenties dankzij de informanten Van Dijk en Metman een extra verdachte aangelegenheid, die scherp in de gaten gehouden diende te worden.

Prins Bernhard in gesprek met minister van Buitenlandse Zaken Stikker (uiterst rechts), voorafgaand aan een goodwilltoer door Latijns-Amerika. Juliana kijkt op de achtergrond toe. Bernhard en Stikker waren allebei ongelukkig met de toezeggingen die de koning in de Verenigde Staten wilde uitspreken.